

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

KEREITE 12

SETSWANA PUO YA TLALELETSO YA NTLHA (FAL)

PAMPIRI YA NTLHA (P1)

EXEMPLAR 2008

MADUO: 80

NAKO: 2 DIURA

PAMPIRI E E NA LE DITSEBE DILE 8.

DITAELO

1. Araba dipotso TSOTLHE.
2. Karolo nngwe le nngwe e simololwe mo tsebeng e ntšhwa mme kwa bukhotlong jwa karolo moithuti a thalele.
3. Tlogela mola mo magareng a dikarabo tsa gago.
4. Kwala sentle ka mokwalo o o buisegang.
5. Tlhokomela mopeleto le popego ya dipolelo.

KAROLO YA A**TEKATLHALOGANYO****POTSO 1**

- 1.1 Buisa temana e e latelang ka ga dithekisi tse dintšhwa mme morago o arabe dipotso.

Dithekisi tse tsa dibesepotlana di arogantswe gararo. Go tla nna le tse di rwalang bapagami ba ka nna 10 go fitlha go 16, ba le 17 go fitlha go 23 kana ba le 24 go fitlha go 30. Puso e ikaeletse go naya mongthekisi mongwe le mongwe R50 000 e le go ba thusa go beeletsa dithekisi tse dintšhwa. Dithekisi tse di sa siamang gotlhelele di tlile go ntshiwa mo tseleng, di ka se tlhole di letlelelwa go dira.

Go na le mafelo a a nopotsweng a a tlileng go elwa tlhoko ka bokgweetsi gammogo le dipalangwa tsa modiro wa segompieno, ona ke Gauteng, Natala le Kapa. Go dirwa jaana gone go tlhokometswe gore ao ke mafelo a bojanala a batho ba ratang go bothologela kwa go ona ka dinako tsa boikhutso. Bakgweetsi botlhe ba tsena mo ditekong pele ba bona makwalo a go kgweetsa. Makwalo a, a tihalosa gore ba itse melao yotlhe ya tsela, mme ba tlile go e latela. Le fa melao e ntse e beilwe jalo, go ntse go le teng diganana tse di kgweetsang ka mo di ratang ka teng. Ga ba latele melao e, mme ba opisa puso tlhogo. Ba sega tsebe mo go sa tshwanelang, ba kgweetsa ka lebelo le le kwa godimo, ba pagamisa le go folosa bapagami gongwe le gongwe, ba kgoreletsa pharakano, ga ba eme mo dirobotong e bile ba kgweetsa dijanaga tse di sa siamelang tsela.

Melao ya tsela. Fa o sega tsebe o nne tlhoko. Tlhotlhomisa gore lebelo le o kgweetsang ka lona le lekane, gore a ga go na sejanaga se sengwe kwa pele se se tlang mo tseleng e o ikaeletseng go e tsaya, a ga o a tsena ka pele fa pele ga mokganni yo o mo segang tsebe, a ga o a ema ka pele go mo gakantsha. Tlhaloganyanya mebala ya roboto sentle, gore e kaya eng le gore e latelana jang.

Nna botlhale, itse sejanaga sa gago. Go itse koloi ya gago go ka go kgontsha go kgweetsa ka pabalasego le go tila dikotsi. Tlhaloganyanya se, gore a sejanaga sa gago se goga ka maotwana a a kwa pele kana ka a a kwa morago, gore a ke othometiki kgotsa manyuale. Fa o tlhologanya se, go bonolo go falola kotsi ka dinako tsa dikgobalo. Mokgweetsi yo o tlhoko ke yo o lekolang sejanaga sa gagwe nako le nako pele a ka tsaya loeto. Se, e tshwanetse go nna maele go mokgweetsi mongwe le mongwe.

Ntlha e nngwe ya botlhokwatlhokwa, e e bileng e ratwa go tlodisiwa matlho ke ya gore bakgweetsi ba itse maemo a bona a pholo le gore a ba siametse go kgweetsa ka nako eo. Letsapa, kgatelelo ya maikutlo le malwetsenyana a mangwe le ona a na le go sa siamang mme a neelana ka ditlamorago tse di sa jeseng di welang mo bakgweetsing kgotsa badirising ba tsela. Go netefaditswe gore go itse koloi ya gago le go itse tsa pholo ya gago go ka go kgontsha go nna o phetse. Bakgweetsi ba tshwanetse go itse maikarabelo a bona ka bapagami.

[Setswana tota: SJ Diutloileng]

DIPOTSO:

- 1.1.1 Naya mefuta e meraro e dithekisi tsa dibesepotlana di arogantsweng ka yona. (3)
- 1.1.2 Goreng mongwe le mongwe yo o nang le thekisi ya bogologolo a tshwanetse go bona madi? (1)
- 1.1.3 Go ya ka wena a mafelo a a kailweng mo temaneng e ke ona fela a botlhokwa mo Aforika-Borwa? (2)
- 1.1.4 Fa o ka bo o le Letona la dipalangwa o ne o tla dira eng ka bakgweetsi ba ba kgweetsang ba nole bojalwa? (2)
- 1.1.5 Naya mabaka a le mabedi a a supang gore bakgweetsi segolo jang ba dithekisi, ga ba kgathalele matshele a bapagami. (2)
- 1.1.6 A polelo e e latelang ke ntlha kgotsa ke kakanyo fela. Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka.
'Bakgweetsi bangwe ba kgweetsa dithekisi pele ba bona makwalo a go kgweetsa.' (3)
- 1.1.7 Tlhalosa maele a a latelang:
(a) Go sega tsebe. (1)
(b) Go tlodisiwa matlho. (1)
- 1.2 Leba setshwantsho se se latelang mme morago o arabe dipotso.

DIPOTSO:

- 1.2.1 Neela setshwantsho se, setlhogo se se maleba. (2)
- 1.2.2 Tlhalosa karabo ya gago e e mo go 1.2.1 fa godimo. (2)
- 1.2.3 Go ya ka wena, lekgarebe le, le iteelwang? (2)
- 1.2.4 A ke tshwanelo gore bothata bo rarabololwe ka thupa? Tshegetsa karabo ya gago. (3)
- 1.2.5 Tiragalo e e mo setshwantshong e tliša maikutlo afe mo go wena? (2)
- 1.2.6 Go tshwanetse go dirwa eng ka banna ba ba bogisang basadi? (2)
- 1.2.7 Ditlamorago tsa tiragalo e, e ka nna dife? (2)

PALOGOTLHE YA A KAROLO A: 30**KAROLO YA B****TSHOSOBANYO****POTSO 2**

Buisa temana e e latelang ka kelotlhoko mme morago o e sosobanye ka temana e e ka nnang le dintlha di le supa ka mafoko a gago mme bokao bo sa fetoge. Netefatsa gore o akareditse dintlhakgolo le molaetsa wa yona. Boleele e nne mafoko a a ka nnang 60 – 70.

Mosimanyana le ena a ikutlwa a tia mokonyana fa mmaagwe a bua. Matswalo ya ne e kete a a wela, fela gona a itse gore o wetswe. Tshwenyego ya gagwe ke gore fa mmaagwe a e tshwara ka fa bogaleng a o tla bo a le ntlheng ya gagwe kgotsa a le kgalhanong le maikutlo le dikeletso tsa gagwe. Seno ya nna malepa.

Fa a robetse bosigo a lala a itshekisa gore a tota o ya go nna le ngwana. A itshekisa gore o ne a rumolelang ngwana wa Modimo jaana, yo a itseng gore mmaagwe ga a mmatle, le ba ga gaabo ga a ba batle. A ipotsa gore go tla nna jang fa a bona ngwana ka moso yo montle yo o tshwanang le Itshokeng, yo a ka se mo reeng a re o rraagwe. A ipotsa gore batho ba motse le ba kereke ya gaabo ba tla reng fa ba itse a pholositswe mme a robile ngwana wa batho leoto e bile a itatotse ngwana. A ipotsa gore Itshokeng o tla reng fa a itira monna wa mokeresete mme a mo itatola. A lala a sotlegile thata, ya bo ya re a tsoga a iphitlhela a rurugile matlho. O kile a se kgerula bosigo ya bo ya ne e kete ga se monna.

Ka a letse a sa robala, e bile a lapisitswe ke go robala, a tsoga ka makuku a gotsa molelo. Badiredi ba ga gaabo gompiano ba tsositswe ke lesedi la molelo wa gagwe.

[Botshelo, Malepa, MSH Mothoagae]

PALOGOTLHE YA A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C**TIRISO YA PUO****POTSO 3**

Buisa temana e e latelang mme morago o arabe dipotso.

E ne e ka nna motshegare, e bile ke lebetse ka ga tiragalo ya mesong, fa mosadimogolo yo ke sa mo itseng a re palakata! Ka lelapa la me. O ne a le mosesane mo e bileng mmele wa gagwe o ne o tsewa ke phefo jaaka letlhaka la mmidi. Letlalo la gagwe le tshabile marapo mme matsogo a gagwe a atlaletse lore a bonala gore o iteilwe ke botsofe.

Ka fa tlase ga mosese wa gagwe o moleele go bonala bofelelo jwa makgasa a dionoroko tse di mmalwa tse a neng a di apere. Dikgong tse pedi tse re reng maoto di tlhageletse ka fa tlase ga mosese wa gagwe. La bofelo a wela fa sennong ka tidimalo mme morago a bonagala jaaka motho yo o wetseng makgwafo. 'Ke eng mma, molato ke eng?' 'Metsi, metsi,' a bua ka bofitlha. 'A mosadimogolo o a lwala?' ga botsa nna.

A fetola mme a ribegile sefatlhego a lebile kwa thoko. 'Nnyaya ga ke lwale, ke tshwerwe ke tlala.' Go ne go le thata go mmotsa gore o batla eng, kgotsa o batla mang?

[Fofelang Godimo, NP Senne le ba bangwe]

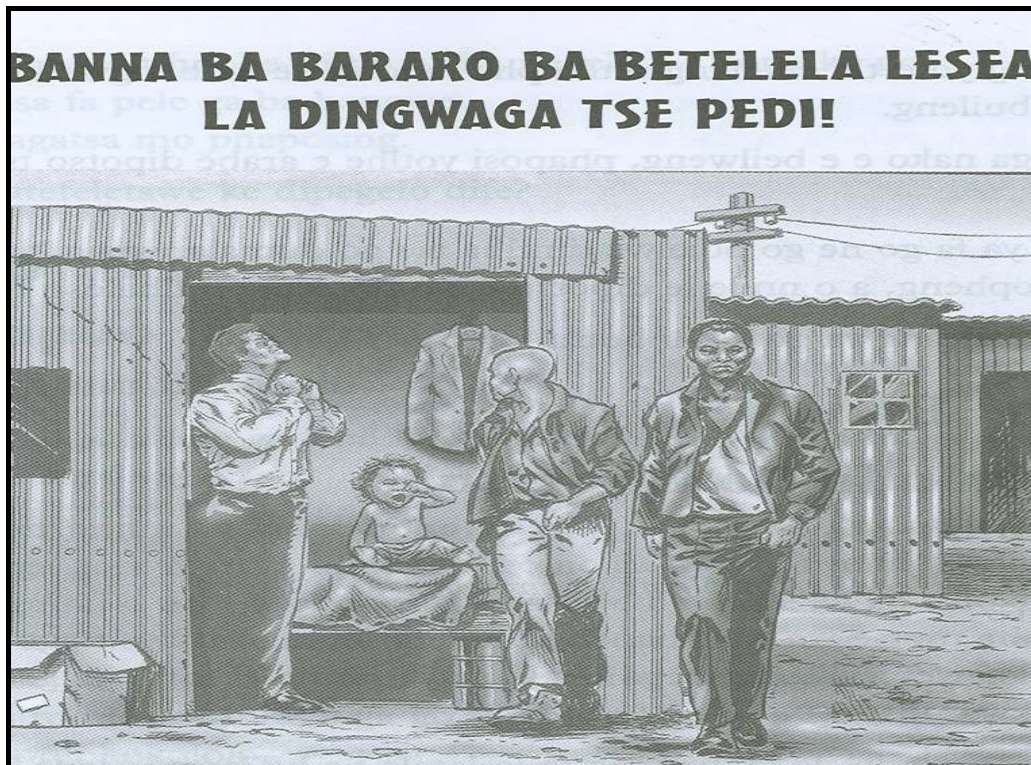
- 3.1 Nyenyefatsa maina a a latelang ka go dirisa mogatlana – ana o bo o a dirise mo dipolelong.
- 3.1.1 Marapo (2)
- 3.1.2 Mmele (2)
- 3.2 Kwalolola dipolelo tse di latelang mme o dirise maemedi boemong jwa mafoko a a thaletsweng.
- 3.2.1 Matsogo a gagwe a atlaletse lore. (1)
- 3.2.2 A fetola mme a ribegile sefatlhego. (1)
- 3.3 Nopola mabotsi a le mabedi mo polelong e e latelang mme morago o a dirise mo dipolelong tsa gago.
- Go ne go le thata go mmotsa gore o batla eng kgotsa mang? (4)
- 3.4 Dirisa matlhalosi a a latelang mo dipolelong tse o di itlhametseng:
- 3.4.1 Motshegare (1)
- 3.4.2 Tlase (1)
- 3.5 Dirisa leetsi palakata! mo polelong ya gago. (1)
- 3.6 Kwala polelo e e latelang ka tumelo.
- Nnyaya, ga ke lwale ke tshwerwe ke tlala. (2)

- 3.7 Nopola matlhaodi mo dipolelong tse di latelang o bo o a dirise mo dipolelong tsa gago.
- 3.7.1 Ka fa tlase ga mosese wa gagwe o moleele go bonala bofelelo jwa onoroko. (2)
- 3.7.2 Dikgong tse pedi tse re reng ke maoto di tlhageletse ka fa tlase ga mosese wa gagwe. (2)
- 3.8 Dirisa lefoko 'bua' mo polelong ka bokao jo bo farologaneng le jwa temana. (1)
- 3.9 Fa maina a dikapuo tse di dirisitsweng mo dipolelong tse di latelang:
- 3.9.1 Mmele wa gagwe o ne o tsewa ke phefo jaaka letlhaka la mmidi. (1)
Letlalo la gagwe le tshabile marapo. (1)
- 3.9.2 (1)
- 3.10 Dirisa makopanyi a a latelang mo dipolelong tse o di itlhametseng.
- 3.10.1 Mme (1)
3.10.2 Kgotsa (1)
- 3.11 Naya malatodi a mafoko a a latelang:
- 3.11.1 Botsofe (1)
3.11.2 Mosadimogolo (1)
- 3.12 Tlhalosa maele a a latelang:
- 3.12.1 Go wela makgwafo. (1)
3.12.2 Go ribega sefatlhego. (1)
- 3.13 Bopa seane o dirisa lefoko 'motho'. (2)

[30]

POTSO 4

Leba setshwantsho se se fa godimo mme morago o arabe dipotso.

[Le re tlhabetse, EE Pooe le ba bangwe]

- 4.1 Tlhalosa ka mola o le mongwe ditiragalo tsa setshwantsho se. (2)
- 4.2 Ke goreng mokwadi a dirisitse ditlhaka tse dikgolo tse di ntshofaditsweng? (2)
- 4.3 Letshwao la puiso le le dirisitsweng mo ditlhakeng tse ditona tse di fa godimo le kaya eng? (2)
- 4.4 Setshwantsho se, se tshwantshitswe motshwantshi a le bokgakala jo bo kana kang le se a se tshwantshang? (2)
- 4.5 Lemorago la setshwantsho se, le bontsha e le la motlha ofe? Tlhalosa karabo e o e fileng. (2)
- [10]**

PALOGOTLHE YA A KAROLO YA C: 40

PALOGOTLHE: 80